

LÄRAR- HANDLEDNING

Fjärilshjärta
av Moa Backe Åstot
En handledning av Frida Darj

Om romanen

Ingen i skolan tror Vilda när hon säger att hon är same. Hon får svara på tusen frågor: Pratar du samiska? Har du renar? Är din pappa same? De blir aldrig nöjda med svaren, som om Vilda inte är same nog. Som om hon inte duger. Men hon har bestämt sig för att ändra på det. Hon ska börja klä sig i kolt och be morfar, den enda i familjen som talar samiska, att lära henne språket. Efter det kommer ingen att kunna ifrågasätta henne igen.

Men när morfar plötsligt dör ställs allt på ända. Nu måste Vilda på egen hand hitta fram till det samiska. På begravningen träffar hon Samuel, som är några år äldre och har allt det Vilda själv saknar: kolten, renarna och språket. Allt det morfar aldrig hann ge henne. Kanske kan Samuel ge henne det?

En bok om sorg, kärlek och rätten att själv definiera vem man är.

Om handledningen

Vi kan vara benägna att tycka till om böcker vi läser – ”den var bra” eller ”den var dålig”. När vi fortsätter samtalet har vi en möjlighet att fylla i det texten inte berättar, relatera historien till egna erfarenheter och diskutera språkbruk och berättande. Genom ett boksamtal kan texten växa och bli mer begriplig.

I handledningen finns förslag på frågor och övningar du kan göra tillsammans med dina elever för att utforska *Fjärilshjärtas* universum. Vissa övningar håller sig nära boken, medan andra är tematiska och erbjuder en möjlighet att arbeta vidare utifrån några av bokens teman. Handledningen är tänkt att fungera som inspiration och förslag till hur ni kan arbeta med boken. Du som lärare kan använda delar som känns meningsfulla för dig och dina elever – det kan vara en mening, en fråga eller en hel övning.

Första mötet med boken

Börja med att titta på bokens titel och omslag tillsammans.

- Vad ser ni på framsidan?
- Vad tänker ni på när ni hör ordet fjärlshjärta?
- Vad kan fjärilen symbolisera?
- Vad får ni för associationer till omslag och titel tillsammans?
- Vad tror ni att boken handlar om? Vilka teman?

Det finns inget rätt eller fel utan låt fantasin flöda. Upptäck hur mycket man kan läsa ut ur ett omslag, hur mycket det går att associera och hur olika – och lika – våra tolkningar kan vara.

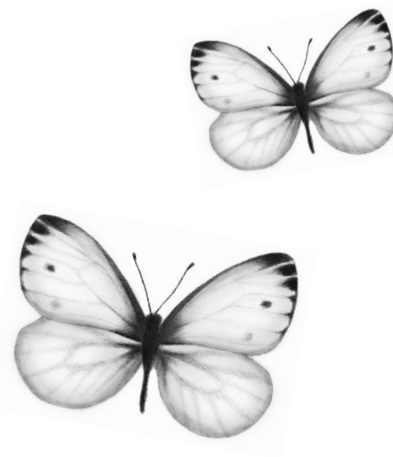
Övning: Läs början tillsammans

Läs första avsnittet tillsammans, sidorna 5–7. Du som lärare kan också välja att läsa det högt för din klass.

Diskutera sedan:

- Vad tror ni att boken kommer handla om?
- Vilka karaktärer är med?
- Vad får ni reda på om miljön där boken utspelar sig? Platsen? Årstiden?
- Vad verkar vara viktiga teman?

Om ni vill arbeta vidare med temat om koltar kan ni också ta upp vad ni får reda på om kolten. Exempelvis att de ser olika ut beroende på varifrån man kommer, att den används vid bröllop eller begravningar, längd, färg, att man måste sy själv och inte kan köpa den i någon affär, och så vidare.

Läsprotokoll

Be eleverna föra protokoll under sin läsning utifrån följande fyra frågor:

- Vad är det du gillar i/med texten?
- Vad är det du ogillar?
- Är det något du inte förstår eller något du undrar över?
- Vilka mönster/kopplingar kan du se?

Frågorna är hämtade ur Aidan Chambers samtalsmodell för boksamtal.

Du kan också använda frågorna för att samtala om boken efteråt. Eleverna kan till exempel ta upp delar av handlingen, teman, händelser, karaktärer, språket eller beskrivningar.

Övning: Persongalleri

Ett sätt att undersöka en boks universum är att umgås med personerna det befolkas av.

- Hjälps åt att minnas vilka personer som förekommer i boken. Skriv upp dem på tavlan.
- Be sedan eleverna att välja tre karaktärer var, eller dela ut karaktärerna till eleverna.
- Nu är uppgiften att beskriva personerna med fem ord. Hur skulle du beskriva Vilda? Hennes föräldrar? Alma? Áddjá?
- Ta upp personerna i helklass och diskutera hur ni uppfattat dem. Har ni uppfattat dem på olika sätt eller på samma sätt?
- Gå vidare om ni vill: Hur tror ni de ser ut? Vad tror ni de lyssnar på för musik? Deras favoritprogram på tv? Favoriträtt?

Skrivövning: Intervju med Vilda

När boken slutar har Vilda börjat känna sig mer självklar i sin samiska identitet, pratar samiska med vänner och bekanta och mamma har börjat prata om huruvida de ska behålla Áddjás renar. Uppgiften är att eleverna ska göra en intervju med Vilda. Eleverna får själva bestämma:

- När utspelar sig intervjun? När boken slutar? Något år senare?
- Vad är temat för intervjun?
- Publiceras den i en tidning? På en blogg? Någon annanstans?
- Vad har hänt med Vilda sedan sist?

Be eleverna skriva ner intervjun. Det räcker med tre frågor.

Låt sedan eleverna jämföra intervjuerna med varandra, två och två eller tre och tre. Diskutera likheter och skillnader mellan de olika intervjuerna, fråga eleverna varför de valde just de frågorna.

Diskutera bildspråk

Författare gestaltar och illustrerar känslor, tankar och händelser för att väcka bilder och känslor hos läsaren. Det är vanligt att använda sig av symboler, liknelser och metaforer. Moa Backe Åstot har ett bildspråk som använder naturen för att förmedla känslor.

- Diskutera: Vad är ett bildspråk? Varför används bildspråk?
- Läs igenom sidorna 154–160 i boken och stryk under alla bilder ni hittar. Gå igenom några av dem tillsammans. Vad ger bilderna er för associationer och känsla?
- Ta konkreta exempel på skillnaden mellan något som är direkt berättat och något som är berättat genom en bild. Ni kan exempelvis diskutera skillnaden mellan "Från nedervåningen hörs hur mamma smäller igen dörren. Bilmotorn startar och hon backar ut från gårdsplanen" och "En storm i Irmas blick. Hennes vanligtvis ljusa ögon täcks av åskmoln".

Övning: Skapa bildspråk

Låt eleverna testa att själva skapa en bild och en känsla genom bildspråk. Använd meningen "Han blev rädd." och kom på andra sätt att uttrycka samma sak, som exempelvis "Han hoppade till och tittade snabbt över axeln", "Han blev iskall inombords och stelnade till".

Gör det som en enskild skrivövning eller en övning i mindre grupper.

Sorg

I boken dör Vildas áddjá som hon har en nära och speciell relation med. Han var en älskad morfar, men också Vildas starkaste koppling till sin samiska identitet.

- Ett vanligt talesätt är att "Sorgen är kärlekens pris".
Vad menas med det tror du?
- Hur känns sorg? Var i kroppen? Vilken färg har sorgen?
Är den tung? Stickande eller mer som bly? Försök beskriva.
- När har du känt sorg?
- Hur är man när man är sorgsen? Hur betar man sig? Vad tänker man? Vad är en typisk mening sagd av någon som har sorg? Försök beskriva tillsammans.

Man brukar säga att barn och ungas sorg är "randig". Med det menar man att barn och unga kan vara jätteledsna, för att i nästa stund skratta och leka. Vuxnas sorg är ofta mer konstant. Barns sorg har beskrivits som randig för att vuxenvärlden inte ska missförstå skratt och lek som att sorgen är bortglömd eller över.

- Hur är det för dig när du är ledsen över något? Är sorgen "randig" eller mer konstant?

Titta tillsammans på svenska kyrkans "Första hjälpen vid sorg". Det är konkreta tips som gör det lite lättare att finnas där för någon som sörjer.

- Håller ni med om tipsen?
- Är det något tips som saknas?
- Om du skulle sörja, vad skulle du behöva av omgivningen då?

Samisk identitet

Ett centralt tema i boken är Vildas samiska identitet. Hon vill gärna höra till den samiska kulturen men saknar markörer som är viktiga i hennes egna ögon, såsom språket och kolten. Hon tar illa vid sig när hennes klasskompisar ifrågasätter att hon är samisk, inte tycker att hon ser samisk ut, undrar varför hon inte gått på sameskola och varför hon inte pratar samiska.

- Varför är det så viktigt för Vilda att bära kolt och prata samiska, tror du?
- Varför är det just språket och kläderna som är viktiga för hennes samiska identitet?

Diskussion: Identitet

- Vad menas med ordet identitet?
- Hur skapas en identitet?
- Vad är en etnicitet? Skillnader och likheter med identitet?
- Vad bestämmer ens identitet? Är det språket, vad ens föräldrar är, vad man ser sig själv som, alltihop eller något helt annat?
- Vilken del av en identitet kan man själv styra över? Vad styrs av yttre faktorer, såsom lagar och regler, andras syn?
- Vem anses vara same idag? Hur bestäms det? Kan man bestämma själv om man är same?

Skrivövning: Höra hemma

Fjärilshjärta handlar mycket om att höra hemma och känna att man hör till.

- I vilket sammanhang känner du dig som minst hemma? Varför just där?
- I vilket sammanhang känner du dig som mest hemma?
- Med vilka människor?
- På vilken plats?
- Vad är det som gör att du känner dig hemma just där?
- Vilda önskar att hon hade fått med sig mer av den samiska kulturen från sin mamma och morfar, hon frågar sin mamma varför hon inte har pratat samiska med dem och varför Vilda inte fick gå på sameskolan. Finns det något du önskar att dina föräldrar eller släktingar hade fört vidare till dig?

